

Fischer Ferenc: *A „háború utáni háború” 1919–1933. A versailles-i szerződés kijátszása. A weimari Németország haditengerészeti, légi és katonai aktivitása Ibero-Amerika országaiban.* Budapest–Pécs: Studia Historiae–Dialóg Campus Kiadó 2014, 576 p. + XXXII színes ábra. ISBN 978-615-5376-52-8

Vajda Barnabás

Fischer Ferenc legújabb könyvének egyik, talán legfőbb tanulsága ez: „Az első világháború után a *háború utáni háború* folytatódott: az európai hatalmi rivalizálásnak és a versailles-i szerződés kijátszásának (haditengerészeti, légi, katonai) az európai színtérré is visszaható [...] markáns ibero-amerikai, dél-atlanti dimenziója is volt.” (22. p.)

Régóta tudjuk, hogy Fischer Ferenc egyike azon jeles magyar történészeknek, akik a munkáikban következetesen nagy nemzetközi összefüggésekben gondolkodnak. Olyannyira, hogy *A kétpólusú világ 1945–1989* című alapművével valójában ő nevelte rá a mai magyar történészgeneráció egy jelentős részét, hogy a nemzetközi kapcsolatokra soha ne mint véletlenszerű eseménysorra tekintsenek, hanem mindig feltételezzék és kutassák bizonyos átfogó stratégiák, doktrínák létét, hatásait. Ez a *fischeri geopolitikai dimenziókban való gondolkodás*, amelynek egészen konkrét és látványos példáját adja Fischer Ferenc mostani könyvében, *A „háború utáni háború” 1919–1933*-ban, amely egész konkrétan az *offenzív német cirkálóháború doktrína globális dimenzióit* kutatja a megjelölt történelmi időszakban.

Mindent egybevetve lehetséges, hogy a szerző mestermunkáját tartjuk a kezünkben. És nemcsak azért, mert Fischer Ferenc a dél-amerikai-, illetve chilei-német diplomáciatörténettel kapcsolatos több évtizednyi kutatásait összegezte ebben a könyvben. Szerzőnk 1978-ban közölte első tanulmányát a témában (*Deutsche Militärhilfe an Südamerika*). A folytatásra majd tíz évvel később, az 1985–1986-os időszakban került sor, bár akkor még Dél-Amerikát elsősorban az USA kül- és katonapolitikája kapcsán tartotta vizsgálatra érdemesnek (*Az Amerikai Egyesült Államok katonai jelenléte és stratégiája a Karib-térségben a XX. század elején; Az Amerikai Egyesült Államok második világháború utáni latin-amerikai katonapolitikája*). A kibontakozást az 1990–2000-es évek hozták meg, amikor a témamódosítás mellett némi szemléletváltásra is sor került, amit a szerző így összegez: „Kutatásaim kezdetén a bilaterális chilei-német 1945 előtti katonai kapcsolatokra összpontosítottam, azonban nagyon hamar kiderült, hogy mind a vilmosi, mind a weimari, mind pedig a nemzetiszocialista Németország a Chilével kialakított bilaterális kapcsolatait nagyobb szubkontinentális dimenzióban kezelte.” (16–17. p.) Fischer Ferenc részben új témakijelölése párhuzamosan történhetett azzal, hogy időközben a német történetírás is nemcsak hogy fölfedezte a 20. századi német külpolitika dél-amerikai dimenzióit, hanem annak meglepő: időbeli (politikai rendszereken átívelő) és térbeli (atlanti) valós méreteire is rádöbrent.

Ezt nevezi Fischer Ferenc összefoglalóan *doktrinális kontinuitásnak*, ami a leglátványosabban Erich Raeder személyében manifesztálódott, aki a weimari köztársaságtól 1943-ig a német flotta főparancsnoka volt. De mit kerestek valójában a német hadihajók a két háború közti időszakban Dél-Amerika partjainál? „A német cirkálók egyrészt azt a feladatot gyakorolták, hogy újabb háború esetén hogyan támadják a brit és a francia tengerhajózási útvonalakat az egész atlanti térségben.” Másrészt azon az alapon, hogy „a Norvégiához geográfiailag és klimatikusán is igen hasonló dél-chilei és tűzföldi fjordvidék és csatornák lehetőséget kínáltak”, a német tengerészet begyakorolta a Norvégia elleni (1940-ben tényleg végrehajtott) inváziót, a Weserübungot. (518. p.)

Mostani könyve előtt Fischer Ferenc összesen 58 terjedelmes szaktanulmányt írt Dél-Amerika legújabb kori történetéről; 27-et magyarul, 25-öt spanyolul, 8-at németül. A téma fejlődése szempontjából tehát nem túlzás azt mondani, hogy ebben a mostani hatalmas munkában, amely 526 oldalnyi leíró szövegből, 40 oldalnyi forrásból és szakirodalomból, valamint a 77 darab fekete-fehér ábrából és XXXII színes táblából áll (szerzőnk a történeti folyamatok térképes ábrázolásának is mestere), az összegzés vágya is tetten érhető. Azonban a terjedelmen túl még lenyűgözőbb szerzőnk elképesztően széles szakmai kitekintése, és újfent igazolt geopolitikai dimenziókban való gondolkodása, amihez a spanyol, német és angol forrásokhoz való hozzáférés nyelvi lehetősége adja a páratlan alapot.

Egészen kiváló meglátás volt, hogy Fischer Ferenc összekapcsolta az eddig elkülönítve, külön-külön kutatott problémaköröket, azaz: Németország európai és dél-amerikai kapcsolatait, illetve a weimari Németország és a náci Németország dél-amerikai kapcsolatait. A német historiográfia számára nyilvánvalóan érdekes kutatási terület az ország 20. századi tengeri hatalmi volta. Fischer Ferenc mint magyar kutató azonban ennek a konkrét országnak a példáján is a világ globális stratégiai összefüggéseit is látja és láttatja. Bár német kiképző cirkálókról és kutatóhajókról (s részben tengeralattjárókról) van szó a lapokon, teljesen nyilvánvalóak a globális szempontok. Az a koherens német történet, az a végletekig kigondolt külpolitika, amely ravasz eszközként alkalmazta a német haditengerészetet egy bizonyos stratégiai külpolitikai cél érdekében, az ugyan egy konkrét példa, azonban konkrét példa arra is, hogyan, milyen áttételekkel valósultak meg és talán valósulnak meg ma is a nagyhatalmak globális stratégia lépései egy-egy konkrét katonai cél mentén.

Az olvasó kicsit csalódik, hogy a könyv első számú nagy témájához képest például a dél-amerikai német közösségek ügyéről vagy a Luft Hansa elképesztően érdekes (mert gondosan a német stratégiai elképzelésekhez illesztett) sztorijáról kevesebbet lehet olvasni. De a szerző látja saját korlátait és maga állapítja meg: a könyv a dél-amerikai cirkálóháború teljesebb, de nem teljes kontextusát adja. Tekintve, hogy a dokumentumgyűjtemény főként Chilére koncentrált, szükséges volna feltárni a többi dél-amerikai ország német kapcsolatainak tör-

ténetét is. Mindenért kárpótol azonban, hogy a Fischer Ferenc által felkutatott és magyarul itt közölt páratlan forrásanyag révén (amely a magyar történészek túlnyomó többségének, de igen számos német kutatónak is egyébként megközelíthetetlen volna) nemcsak egy kiemelkedő színvonalú intellektuális teljesítmény került a kezünkbe, hanem a nemzetközi dél-amerikai-szakirodalom is bőséges új muníciót kapott általa. A „háború utáni háború” 1919–1933 olyan látószöggel, olyan eredeti összefüggésrendszerrel gazdagítja a 20. század magyar történeti perspektíváit, amit sok más ország kutatói megirigyelhetnek.

Az a benyomása az embernek, hogy ha a magyar történetírás eddig nem szentelt volna kellő figyelmet Dél-Amerika stratégiai jelentőségének a 20. században, amit Fischer Ferenc évtizedek óta szorgalmasan dokumentál, akkor A „háború utáni háború” 1919–1933 után fel kell, hogy nyíljon a szemünk. Erre utal például, hogy bizonyos fogalmakat, amelyeket Fischer Ferenc korábban már használt (pl. Kreuzerriegel-doktrína, globális dimenziójú légtér), itt nyerik el pontos kontextusukat, s így lesz végre esélyük, hogy a magyar történetírás (és nemcsak a magyar latinamerikanisták) végre befogadják és alkalmazzák őket.

Horváth Kornélia: *Petri György költői nyelvéről. Poétikai monográfia*. Budapest: Ráció Kiadó 2012, 172 p. ISBN 978-615-5047-27-5 / „és a szöveg beszél”, Művek, Értelmezések, Elméletek 3./

Máté Orsolya

Horváth Kornélia *Petri György költői nyelvéről* írott poétikai monográfiája 2012-ben jelent meg a Ráció Kiadó gondozásában. A szerző a *Bevezetőben* a monográfia megszületésének indoklásaként a reinterpretációt, illetve a „költő szövege utólagos »játékba hozását«” (9. p.) emeli ki. Említést tesz az eddig megjelent monográfiákról is, melyek elsősorban egzisztenciálpoétikai megközelítést szorgalmaztak. E Petri-könyv viszont az életmű univerzális jegyeire igyekszik koncentrálni, azaz Petri „költészetelméletére”, a vershangzásra, az ironia meglétére, a ritmus és az intertextualitás kérdésére, illetve további irodalmi kontextusokra. Az ezt követő fejezet Petri munkásságának kritikai recepcióját kívánja bemutatni, különösképpen Fodor Géza, Margócsy István és Kulcsár Szabó Ernő írásaira reflektálva. A monográfia tehát nem csupán felsorolást és bemutatást tár az olvasó elé, hiszen a szerző újabb értelmezési horizontokat nyit meg, egyebek között a költő és verse közötti kapcsolatot a létezés felől szemlélve.

Az *Amíg lehet* című utolsó Petri-kötethez bevezetésként különböző kritikák szolgálnak. E kritikákkal szemben Horváth Kornélia a Petri-életműben egy konstans teljesítményről szól, az említett kötetel bezárólag. Értelmezése négy kérdéskör köré csoportosul: a halál, az idő, az intertextualitás és a hangalak problémája köré. A halál nemcsak mint téma, hanem mint anyag is megfogalmazódik,